

Svim ovim oblicima mistične molitve Heiler u četvrtom dijelu knjige suprotstavlja molitvu proročke, evanđelične pobožnosti Luthera (str. 347—409). Za nj je lutherizam a priori ortodoksija proročke, Isusove i Pavlove nauke. Ova tvrdnja je povijesno neistinita, a bogoslovno lažna. Katolička mistika, koju katolička crkva naučava, nije druga, nego ona, koja se crpi iz objave S. i N. Zavjeta.

O molitvi pjesnikâ i umjetnikâ veli, da se ona razlikuje od svih drugih, kao »kultura od Božjeg kraljevstva, kao svjetovno od svetoga (str. 420)«. I ovaj je sud prečajan. Imade pjesnika i umjetnika, koji su i te kako slijedili duh molitve Hristove u pjesmi i umjetninama, kao sv. Frano, fra Angelico i t. d.

Osobita vrst molitve kod Židovâ i kršćanâ bijaše t. zv. zajednička, općinska, svečana molitva (str. 421—477). Tu je vrst molitve obavljala zajednica u ime svoje.

U zakonodavnim religijama zasebna molitva dolazi kao religiozna dužnost i kao dobro djelo (str. 478—485).

Na koncu raspreda o biti religije uopće (str. 486—495).

Dr. Heiler pokazuje veliku naobrazbu u svojoj knjigi. Raspolaže sa silnim gradivom, koje je svrstao na dva kriva načela prema kojima je molitva divljaka pravi tip i izvor svih molitvi; a biblična molitva konfektizovana jedino kod Luthera.

Dr. Fr. Juraj Božtković.

Franciscus Xav. Kortleitner, Archaeologia Biblica. Nova editio. Oeniponte. Libreria Academica Wagneriana 1917. 8a XVIII + 824 str.

Kortleitner duboki poznavao hebrejskih i istočnih starinâ napisao je *Archaeologiae Biblicae summarium*.

Oeniponte 1906. 8a XX + 711 str. za akademičare, koji uče sv. pismo. Ovaj njegov vrlo zgodni priručnik uveo sam u naše učilište 1917. Pošto je iste godine objelodanio drugo izdanje ove knjige, naručih posljednje. U njemu je mnoge stvari izmijenio, neke skratio, a neke nadodao (str. V). U raspravljanju o ustanovama hebrejske religije, ispituje njihove točne religije, ispituje njihove sličnosti i razlike (str. V.—VI.).

U uvodu kaže, što su biblične starine; koji su se s njima bavili; koliko je ta znanost korisna i važna za razumijevanje sv. pisma; koja li su njezina vrela i kako se ima njezino gradivo razrediti (str. 1—34).

Knjigu dijeli na tri dijela. U prvom radi o svetim starinama (str. 35—442), i to — 1° o sv. mjestima (str. 47—50); o šatoru (str. 50—51); o njegovom pokućstvu (str. 58—94). Dokazuje, da je šator opstojao prije jerušalemskog hrama, te bio sjedištem hebrejskog bogoštovlja (94—102). Opisuje Šelomonov, Zerubbâhelov i Herodov Hram (str. 102—131); zatim hram Samaritanacâ na brdu Garizim i Judejacâ u Leontopolu u Egiptu (str. 131—135). Pridodaje raspravu o sinagogama. — 2° Raspravlja o sv. poslužnicima, i to o hebrejskom svećenstvu prije Mošea (139—143); o Levijevom svećenstvu i njegovom posvećenju (str. 144—165); o raznim službama levitâ, svećenikâ i velikog svećenika; o njihovoj sposobnosti za ređenje i o nošnji, redovini, povlasticama i stanovima; o poslužnicima u sinagogama (str. 144—217). — 3° Raspreda o sv. vremenima: šabbathu, novomjesečju, šabbathnoj i jubilarnoj godini; o godišnjim svetkovinama: pesahu, pentekostes, sienicama, danu pokore, pûrim, encenijama, manjim svetko-

vinama i svečanostima u sinagogama (str. 217—289). — 4° Piše o sv. bogoštovlju prije Moše-a; o raznim žrtvama, koje mosaični zakonik naređuje i o njihovom značenju i vrijednosti; o sakramentima S. Z.; o levitskom čišćenju; o jisbenim zakonima; o molitvi, zakletvi, zavjetima, postu; o obrezovanju; o prvinama, prvodencima i desetinama; o sv. mazanju; o raznim bogoštovljima, koja Moše-ov zakon zabranjuje; o jeudejskim sljetbama (str. 289—442).

Drugi dio knjige bavi se sa zasebnim starinama, i to: — 1° sa stanovima u pećinama, kućama, šatorima. Tumači pokušstvo; gradove; muški i ženski način odijevanja; pokrivanje glave i nogu; urese ljudi i žena; negu tijela; jela i pila, te gozbe (str. 444—497). — 2° Pripovijeda o hebrejskom poljodjelstvu, vinogradarstvu, vrtlarstvu, stočarstvu, lovu i ribolovu; trgovini; rukotvorstvu (str. 497—546). — 3° Iznosi podatke o obiteljskom i društvenom životu: o ženidbi; radanju i uzgoju djece; o slugama i robovima; o uljudnosti i pristojnosti; o književnosti i visokim naucima; o umjetnostima i graditeljstvu; o slikanju, rezbarijama, klesanju, brušenju dragulja; o pjesništvu, pjevanju, glazbi i plesanju; o utezima, mjerama i novcu; o vremenoslavlju; o bolestima, smrti, pokopanju i trajanju žalosti (str. 546—695).

U trećem dijelu raspravlja o državnim starinama, naime o raznim oblicima hebrejske države, kao patrijarhatu; teokraciji; o vladavini za babilonskoga sužanjstva i kašnje; o građanima hebr. države i njihovim međusebnim odnosima, te prama poganima; o sudstvu; o vojništvu, oružju i ratovanju (str. 696—806).

Knjiga je u svemu sjajno uspjela.

Kortleitner je pravi učenjak i stručnjak. Pri ispitivanju i rasuđivanju raznih činjenica pokazuje se objektivnim i nepristranim sudijom. Istina je, on je napisao svoju knjigu po spomenicima, koje su drugi otkrili i odgonetali. On nije prve redove u toj znanosti probijao. Ali sasvim tim on ih je vjerno proučio, samostalno obradio, te učinio, da njegova ova knjiga bude jedan od najboljih, katoličkih priručnika za akademičare i ljubitelje bibličnih starina.

Jezik, na kojemu je knjiga napisana, jest klasičan i dotjeran. Pisac poznaje i vlada sa cijelom starom i gotovo novom bibliografijom. Jedino se knjizi može prigovoriti, da nema mnogo slika, što mislimo, da će učeni pisac u novom izdanju, kada se promijenu prilike, upotpuniti.

Dr. Fr. Juraj Božtković.

Kristologija i Soteriologija ili nauk katoličke Crkve o Utjelovljenom Sinu Božjem i djelu Otkupljenja. Izložio dr. Ivan Bujanović j. r. profesor posebnoga dijela dogmatike u bogoslovnom fakultetu kr. sveučilišta u Zagrebu. 8° str. 264. Cijena 25 Din. Osijek 1922. Naklada Prve hrvatske dioničke tiskare u Osijeku.

Tko prosuđuje vrijednost književnih edicija bilo u kojoj struci, treba da drži na umu svrhu, koju je pred očima imao auktor djela. U svijetlu ovog načela treba promatrati i novu knjigu sveuč. prof. dra Iv. Bujanovića. Svrha je Bujanovićevoj knjizi, da olakša »svojim slušateljima čitanje i razumijevanje dogmatike i da svjetovnjaci, koji se knjigom bave, imaju pri ruci lakim stilom napisana barem neka poglavlja dogmatike«. Ovu si je svrhu uopće postavio g. profesor zadatkom dobrog dijela svoga teološkog